

Осипенко В.О., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Поліщук І.В., старший викладач

ПРАВОМІРНЕ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Обмеження прав і свобод людини і громадянина, кажучи словами, є правовим інструментом, що дозволяє усвідомити інструментальний характер механізму правового регулювання, задовольнити інтереси юридичних осіб, не порушуючи при цьому конституційних прав людини і громадянина.

Важливість та актуальність висвітлення питання механізму конституційно-правового регулювання обмежень прав і свобод людини і громадянина визначається особливостями сучасного періоду реформ у всіх сферах суспільного життя України, прагненнями держави до європейських інтеграцій та необхідність забезпечення захисту, затвердження та захисту інших конституційно-правових цінностей, гарантованих Основним законом України.

Крім того, в якісно нових умовах сучасного праворозуміння актуальними питаннями є, зокрема, творче переосмислення, уточнення юридичною наукою основних понять, категорій, їх застосування в нормативних актах, офіційних документах концептуального та іншого характеру тощо, які не пристосовані до нових умов правові механізми загрожують перетворенню суб'єктивних прав у декларацію, відірвану від реального життя [1, с. 143].

Завдяки конституційно-правовим нормам визначаються допустимі обмеження прав і свобод людини і громадянина, а також умови їх встановлення та застосування. Водночас норми Основного закону України лише передбачають допустимість обмеження певних прав і свобод людини і громадянина, вказуючи формальні підстави, що дозволяють обмеження прав і свобод людини і громадянина. Як результат, з огляду на узагальнений характер вищезазначених нормативних актів, важко у всіх випадках чітко визначити межі реалізації конституційного статусу особи.

Розглядаючи норми, що встановлюють конституційно-правові обмеження прав і свобод людини і громадянина в контексті загальноновизнаної класифікації (за методом правового регулювання, за призначенням у механізмі правового регулювання, за ступенем конкретизації правових приписів, та ін.), а враховуючи наведений аналіз методом правового регулювання, вони є імперативними нормами (тобто

тими, що забезпечують єдиний варіант поведінки суб'єктів конституційного права).

З огляду на вищезазначене, конституційно-правове регулювання обмежень прав і свобод застосовує основні типи, методи правового регулювання, властиві законодавству в цілому. За призначенням механізму конституційно-правового регулювання досліджувані норми є як матеріальними, так і процесуальними конституційно-правовими нормами. Вищезазначені конституційні положення щодо встановлення обмежень прав і свобод є матеріальними нормами, тоді як процесуальні норми, як правило, закріплені в чинному законодавстві.

За юридичною силою конституційні норми, які встановлюють загальні принципи конституційно-правових обмежень, обмежень певних конституційних прав і свобод, відповідно до ст. 8 Основного Закону України мають найвищу юридичну силу.

Враховуючи положення ст. 8 Конституції України [2], згідно з якою закони та інші нормативно-правові акти повинні прийматися на основі Конституції України, регулювання обмежень конкретних прав і свобод людини і громадянина в чинному законодавстві має відповідати конституційним вимогам. Важливе місце в механізмі конституційно-правових обмежень належить такому елементу, як підстави для обмежень.

Важливість підстав, що визначають встановлення конституційно-правових обмежень прав і свобод людини і громадянина, полягає насамперед у можливості юридичного вирішення спорів у випадку, коли особа є найвищою соціальною цінністю та відносинах з іншими суб'єктами конституційного права. Серед іншого підстави, будучи пов'язаними з цілями, визначають встановлення обмежень прав і свобод людини і громадянина.

Сьогодні в науці існує кілька класифікацій підстав для обмеження прав і свобод людини і громадянина. Однією з таких класифікацій є розподіл підстав для обмеження прав і свобод людини і громадянина на: соціальні (інтереси суспільного добробуту, моральні інтереси, інтереси національної безпеки) та несоціальні (екологічні інтереси, вік для можливості працювати в цивільному обслуговування); ті, що закріплені в міжнародних актах або в актах національного законодавства (легалізовані підстави), і ті, що не закріплені в них (незаконні підстави); постійні та тимчасові підстави; внутрішнє та міжнародне право; застосовується у всіх країнах світу і застосовується лише в деяких країнах; ті, що обмежують основні права людини, та ті, що обмежують інші (неосновні) права людини; ті, що стосуються обмеження прав усіх людей, і ті, що стосуються обмеження прав лише певних груп людей (жінок, національних та релігійних меншин тощо) [3, с. 55].

Крім того, у науці конституційного права підстави для конституційно-

правових обмежень класифікуються лише за призначенням [4, с. 11]. У той же час цей критерій класифікації не охоплює в повному обсязі всі наявні в даний час навіть законодавчо встановлені обмеження прав і свобод людини і громадянина, не дозволяє їх охарактеризувати та зрозуміти їх суть у механізмі конституційно-правових обмежень людини та громадянські права та свободи.

Найповніша класифікація відповідних підстав досліджуваного явища пропонується, на наш погляд, в зарубіжній літературі їх поділ на формальний (засоби оцінки ефективності правотворчої та правозастосовчої діяльності органів державної влади та посадових осіб на їх відповідність форма, юридична сила та порядок) та матеріальні (засоби оцінки правотворчої та правозастосовчої діяльності органів державної влади та посадових осіб з точки зору реальності забезпечення основних прав і свобод людини і громадянина) [5, с. 18].

Будь-яке обмеження прав і свобод не повинно порушувати принцип збалансованості їх реалізації з правами і свободами інших суб'єктів конституційно-правових відносин та інтересами суспільства, тому метою офіційних підстав обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина є встановлення балансу між усіма суб'єктами конституційно-правових відносин. Саме формально-правова основа визначає форму нормативного закріплення конституційно-правових обмежень прав і свобод людини і громадянина.

Враховуючи, що самі положення міжнародно-правових актів про захист прав людини та відповідні рішення Європейського суду з прав людини, юрисдикція яких визнана Україною, мають першорядне значення для розуміння підстав для обмеження прав людини, значним науковим і практичним інтересом є вивчення проблем, встановлених міжнародними нормативними актами на підставі обмежень прав і свобод людини і громадянина.

Література

1. Свиридчук Н.П. Методологічні аспекти тлумачення змісту категорії «механізм правового захисту». *Альманах права*. 2011. № 2. С. 141–143.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Рабінович П.М., Панкевич І.М. Здійснення прав людини: проблема обмежування (загальнотеоретичні аспекти). *Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Академії правових наук України*. Львів: Астрон, 2001. Серія І. Вип. 3. 108 с.
4. Стрекалов А.Є. Обмеження основних прав і свобод людини і громадянина як інститут конституційного права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2010. 20 с.

5. Должиков А.В. Конституционные критерии допустимости ограничения основных прав человека и гражданина в Российской Федерации: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Тюмень, 2003. 22 с.

УДК 342.95 (043.2)

Павлович Л.В., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Кунєв Ю.Д., д.ю.н., професор

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОРУШЕНЬ ПОРЯДКУ ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ

Правове регулювання порядку застосування спеціальних примусових заходів, таких як: застосування вогнепальної зброї, використання спеціальних засобів та фізичний вплив на правопорушника, здійснюється на національно-законодавчому та на міжнародному рівнях.

Основною проблемою правового регулювання даного виду порушень є посягання на права та свободи людини шляхом зловживання особою службовими повноваженнями та відсутність чіткого покарання за порушення законного шляху застосування спеціальних примусових заходів. Відповідно до ст. 3 Конституції України: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави».

Більшість порушень прав людини поліцією, котрі відзначаються правозахисниками, стосуються безпідставних затримань, незаконного застосування сили, катувань та жорстокого поводження. Для забезпечення правопорядку в суспільстві органи поліції наділені повноваженнями здійснювати поліцейські заходи як загального так і спеціального призначення. Відповідно до ч. 1 ст. 29 Закону України: «Про національну поліцію» визначається: «Поліцейський захід – це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень». Важливим уточненням є п. 2 цієї ж статті, що підтверджує: «Обраний поліцейський захід має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним».